

אסד, מורשתו ואשליותיו של ברק

כריסטופר ברדר

ת שומת הלב שהיתה לחאפז אל-אסד כלפי ישראל קיימת גם באמצעות באשאר יורשו, והיא בעלת חשיבות מכרעת. כרוכה בה מורשת השלטון בסוריה מחד-גיסא, ובמדיניות של ראש הממשלה אהוד ברק מאידך-גיסא.

נסה לברר: האם פניו של אסד היו לשלום או למלחמה? האם ביקש ברק מאסד הסדר אמיתי ונכון, או שהוא החליש את עמדתה האסטרטגית ואת רוחה של ישראל באופן הרה-אסון? השקפתו של אסד דורשת הערכה מציאותית וכמוה גם עמדתו של ברק.

הערכת מצב שפורסמה לאחרונה ב-Foreign Affairs עשויה להיות חשובה ובעלת השפעה¹.

היא מעלה אפשרות כי "מהלכיו של אסד מתיישבים לחלוטין עם שאיפה לעשות שלום"², ומייחסת לו "אסטרטגיית שלום עקבית אם גם צוננת". אי ההכרה באופי "העקבי והצפוי" של התנהגותו של אסד, מזהיר אותנו הנרי סיגמן, אינה הולכת שולל, והיא "עלולה להוביל בנקל את קובעי המדיניות להחמיץ הזדמנות נדירה להשגת שלום רחב יותר במזרח התיכון". השאלה, אם סוריה אכן מבקשת שלום בעקביות שכזו, מדוע השלום צריך להיות בר-חלוף? זו שאלה שסיגמן אינו משיב עליה. ההזדמנויות הרי תמשכנה להתקיים אם אכן "כוונותיה של סוריה טובות", כפי שעולה ממאמרו (נראה, כי רבים להוטים לתמרן את האירועים אל תוך "חלון הזדמנויות" במקום להכיר כי זו המצאה של ג'יימס בייקר).

יש לומר בפשטות, אם הפרשנות לשאיפת השלום של אסד אינה נכונה, אזי כל המבנה בטעות יסודו – כמאמרו של סיגמן, וכן כל אחת מן ההנחות של ברק כי אסד קיבל "החלטה אסטרטגית" לשלום. יתרה מכך, אילו היה חאפז אל-אסד מבצע מהפך כה רציני במדיניותו הקודמת של סוריה, צריכים היו להתגלות, באורח עקבי, סימנים לחינוך-מחדש של האוכלוסייה ושל תלמידי בתי-הספר, באמצעות התקשורת. יתר על כן, לבאשאר, היורש של חאפז, אין כל קושי להמשיך בדרך זו, אשר הובהרה במפורש למבצעי ההחלטות בדרגי השלטון.

לא קל לפרש את חילופי הגברי שאירעו בתקופת ההכשרה של באשאר, למרות שהאשמות בשחיתות, כלליות ככל שיהיו, הן בבחינת עלי-תאנה המסתירים סיבות עמוקות יותר³. הדחות כאלה עלולות לגרום לטינה, העלולה לבוא לידי ביטוי בפלגים של תומכים ומתנגדים למנהיג החדש. כך, שמעמדו איננו מובטח אפוא כלל ועיקר; במיוחד אם נביא בחשבון את ריפעת, אחיו של חאפז, האורב ברקע וגורם למחלוקות עמוקות במשפחה⁴.

באשאר ינסה לחזר אחר המערב כדי להביא למודרניזציה של סוריה, אולם יש לחכות ולראות האם ישרוד, והאם תהיה לו עצמאות פוליטית כזו, שתאפשר לו לבחור במדיניות חדשה ולכפות את ביצועה, והאם הצבא ומפלגת הבאעתי יתירו זאת. מכל מקום, החיפזון של יוסי ביילין להכריז כי "חשוב לקדם מיד מדיניות של 'תהליך שלום' כלפי המשטר החדש", פחות מ-24 שעות לאחר מותו של חאפז אל-אסד, מצביע על כך, שלא היה לו מושג על הניתוחים של הדרגים האקדמיים או על ההערכות של קהיליית המודיעין. אבחנת-בוסר מסגירה דרך פעולה שנגזרה מראש (כמו בהסכמי אוסלו) ולא מחשבה המבוססת על מידע.

¹ הנרי סיגמן (Henry Siegman), חבר בכיר ומנהל של פרויקט "ארה"ב/ המזרח התיכון שליד המועצה ליחסי חוץ" Being Hafez al Assad Syria's Chilly but Consistent Peace Strategy. Foreign Affairs, כרך 79 מס' 3, מאי/יוני 2000, עמ' 2-7.

² שם. עמ' 1 בהערות. כל הציטוטים האחרות נמצאות בגוף המאמר, בכמה מקומות.

³ גארי סי. גאמביל (Gary C. Gambill) ["ליל הסכינים הארוכות של סוריה" ("Syria's Night of Long Knives") Middle East Intelligence Bulletin, כרך 2, מס' 5, 1 ביולי 2000.

⁴ "ריפעת אל-אסד מייצג את הלגיטימציה האמריקנית, והוא מוכן בכל עת לקבל על עצמו את התחייבויותיו". דוברו, חאפז ח'איר (Hafez Kheir) בשיר דורי ה-BBC בערבית שנכלטו בניקוסיה (מתוך Jordan Times, 13 ביוני 2000, תורגם ושודר ע"י IMRA).

ההיסטוריון **כריסטופר ברדר** הוא חבר המועצה הבינלאומית של "מרכז פרימן למחקרים אסטרטגיים" (Freeman Center for Strategic Studies) ביוסטון, טקסס. כ"ב מפרסם באופן קבוע בנתיב.

תמיכה בתוך סוריה, וכאמצעי עיקרי להשגת מעמד של מנהיגות בזירה הבין-ערבית⁹. הסיכויים לשינוי בכל אלה אינם ברורים עתה. אפילו איתמר רבינוביץ' ציין (בשנת 1996):

הסורים לא היו מוכנים לדמות לעצמם פרק מעובד של הסכם השלום העתידי עם ישראל שעניינו הנורמליזציה. מניסיונו עם מצרים למדנו כי אמנה מרשימה ומשוריית, מכף רגל עד ראש בנספחים, אינה מהווה כשלעצמה ערובה לרמת הנורמליזציה אליה שואפת ישראל. אולם, הנטייה הסורית למזער את הנורמליזציה ולהתייחס אליה כאל רע הכרחי לא היתה סימן טוב לחיפוש הסכם המבוסס על איכותו ועומקו של השלום¹⁰.

סמים כמשענת כלכלית

ח אפז אל-אסד היה זקוק להכרה בו, כמי שאינו מקיים את דברו. תכונה זו מהווה חלק מן המורשת שהעביר לבנו ולכל המעורבים במדיניות החוץ הסורית. אם נתעלם מ-400 הפרות, לערך, של הסכמי שביתת הנשק מ-1949 עד 1967, הפר אסד באופן בוטה את הסכמי עם שלוש מדינות שכנות: תורכיה, לבנון וישראל. נשיאה לשעבר של לבנון, אמין גימאיל (Amine Gemayel), הספיד את שאפתנותה של סוריה ואת הפרות ההסכמים שלה¹¹. פרופסור משה מעוז תיאר את הנשיא אסד במונחים אלה: "דבק ברעיון כי המטרה מצדיקה את האמצעים, אסד השתמש בפיקחות רבה במניפולציה, בדו-משמעות ובהונאה..."¹² זה אינו תיאור של אדם עקבי בהתמכרותו לעניין השלום.

התעלמות מהפרת התחייבויות עלולה להוביל להסכם בטווח הקצר, אך סכנה לטווח ארוך יותר. חייב לחול שינוי רציני בתחומים רבים לפני שישאר תוכל לשקול עסקה – והדבר נכון גם לגבי באשאר. עליו להוכיח כי הוא שונה מאביו, שהרי, כבעבר, מיתוס האמינות עלול להיות לישראל תחליף הרה-אסון לבחינה נבונה של המצב.

סוריה יכולה לשגר איתותים חיוביים. ניתן להסגיר את אלואיס ברונר (Alois Brunner), אפילו למדינה אחרת. לבנון חייבת להפסיק לייצר, לזקק ולהפיץ חשיש, הרואין וקוקאין כמשענת עיקרית לכלכלתה, וסוריה חייבת לחדול ממילוי תפקידה הבכיר בעסקי הסמים¹³. סוריה יכולה לצאת מלבנון, תוך ציות להחלטת מועצת הביטחון מס' 520, להגלות קבוצות של "מתנגדים" ולהפסיק את הסיוע הצבאי לארגוני הסיור של אש"פ¹⁴.

החסות הסורית לקבוצות טרור ולזיופי כספים חייבת להיפסק. יש להתחיל בצעדים בוני אמון וביטחון (כגון מניעת תאונות ימיות ושיתוף פעולה בחיפושים ובמשלחות הצלה). יש לשקול מחדש את סירובה של סוריה (ושל מצרים!) להצטרף אל השיחות האזוריות בנושא הפיקוח על הנשק והביטחון האזורי (ACRS). יש להשמיד נשק להשמדה המונית ולקצץ בייצור טילים, ולדווח דיווחים ברי-אימות. תקיפות, ולא דווקא "ויתורים", מתאימה יותר לעמדה הסורית ההיסטורית ולקהל הערבי. השתקפותה של ישראל בספרי הלימוד של הרשות הפלשתינית והגישות הערביות

סיגמן מצהיר, באורח מסתורי משהו, כי המפתח לראיית העקביות בדרכו של אסד נעוץ בעובדה ש"אסד הקדיש את חייו למה שהוא רואה כטובת הלאומיות הערבית... אסד התחייב, בניגוד למנהיגים החלשים אשר נכנעו לישראל ולארצות הברית, כי ישמור על כבודה של האחדות הערבית ללא פשרות. אסד החולה רצה כי עמידתו האינתנה תהא מורשתו".

בכל אלה אין שום דבר המעיד כי אסד התחייב לקבל את זכות הקיום של ישראל בגבולות בטוחים. גם סיגמן אינו מציע לראות את הנימוקים באור ספקני. לדוגמה, מטרות ההגמוניה הסורית בלבאנט לא נעלמו משום שנותן החסות הסובייטי נעלם, או מחמת הקושי לשמור על השאיפה לאיזון אסטרטגי. להגמוניה הסורית בלבנון ישנם שורשים עמוקים הרבה יותר. אין גם כל עדות לכך, שסוריה רואה לפתע את ישראל כעובדה קבילה, בדיעבד. החשיבות שבהתייחסות אל הפאן-סוריות, בהקשר לפאן-ערביות, והאופן שבו סייעו ערפולים ודו-משמעויות למשטרו של אסד (כגון קבלת תפקידו של אש"פ ובו בזמן לתבוע את הארץ בה הוא חפץ כ"דרום סוריה"), מוכיחים בעליל כי ישראל עודנה אויב. חשיבותו של "הצורך באידיאולוגיה של אירדנטזיס"⁵ נותרה בעינה.

דרישות מדיניות הפנים והחוץ של המשטר הסורי אינן עולות בקנה אחד עם שלום עם ישראל. במיוחד, בהתחשב ברוב האוכלוסייה הסונית, העלולה לראות עצמה כחלק מאותה "אומה" ערבית-מוסלמית גדולה, הרואה בקיומה של ישות בעלת שלטון יהודי סתירה לקוראן. כך גם עדיין לא ברור אם באשאר, כעלאווי, יתקבל בהסכמה על ידי כל הקהילות המוסלמיות, ומה יהא יחסן כלפי התקרבות לישראל.

האידיאולוגיה הפאן-ערבית האינתנה אינה מתגלמת ככזו המיוחסת על ידי סיגמן, אלא מדגישה תפקיד הרבה יותר תוקפני ושאפתני בין הערבים, תפקיד של מוכיח בשער כלפי מנהיגים ערבים אחרים ושל סמן לשאיפות סוריה הגדולה. ייתכן מאד כי באשאר חייב לקשור עצמו לסוג זה של מסורת, ולשמר את שאיפותיה של המנהיגות הסורית הפאן-ערבית, כפי שהיו בעת שלטונו של אביו.

כאמל ג'ונבלאט (Kamal Jumblatt) סבור היה, כי בעוד ששליט מצרים הוא פרעה, הרי שליט דמשק הוא רק וואלי (מושל פרובינציה)⁶. כך, כל אחד פועל בסביבה פוליטית בעלת היקף שונה ומשימות אחרות. קשה יותר לשליט הסורי לתמרן כראות עיניו, ובעודו משתדל לשלוט באזור הגיאוגרפי שלו, אפשר שאינו מסוגל לנוע מחוצה לו בקלות. אולם, במהלך הניסיון לפרוץ החוצה, החיפוש אחר הגמוניה נשאר יסוד חשוב במגוון המניעים הפוליטיים של סוריה, השואפת להפוך ל"מעצמה אזורית בזכות עצמה"⁷. התמונה שציירו המצרים, לאחר מסע ההונאה של סאדאת לירושלים, היתה של ברבריות סורית, כאילו מצרים, אך לא סוריה, יכולה לזכות בתמיכת המערב⁸. על כל פנים, מעורבות סורית בשיחות עם ישראל עשויה להצביע רק על התרחקות מן הבידוד, שהיתה מנת חלקה בתוך המחנה הסובייטי לשעבר ועל התקרבות למערב – אך ידידות או "נורמליזציה" עם ישראל!

"לשלוטן הבאעת' הסורי יש מחויבות אידיאולוגית עמוקה למאבק נגד ישראל והציונות. מאבק זה משרת את השלוטן כאמצעי חשוב לקבלת לגיטימציה ולגיוס

⁵ שם עמ' 151-155.

⁶ צוטט ע"י פואד ע'מי The Arab (Fouad Ajami) Predicament Arab Political Thought and Practice Since 1967, Cambridge University Press, מהדורה מעודכנת, 1993, עמ' 116-117, צי-טוט של כאמל ג'ונבלאט, Pour Le Liban (למען לבנון), Stock, Paris, 1978, עמ' 171.

⁷ ניקולאוס ואן דם, Nikolaos Van Dam, The Struggle for Power in Syria, I.B. Tauris, 1996, 137.

⁸ Fouad Ajami, The Arab Predicament Arab Political Thought and Practice Since 1967, Cambridge University Press, מהדורה מעודכנת, 1993, עמ' 117-116.

⁹ Michael Eppel, "Syria: Iraq's Radical Nemesis", in Ametzia Baram & Barry Rubin, eds., Iraq's Road to War, Macmillan, 1993, 182.

¹⁰ Itamar Rabinovich, The Brink of Peace The Israeli – Syrian Negotiations, Princeton University Press, עמ' 219, 1998.

¹¹ Amine Gemayel, "Give Lebanon a Role In Mideast Talks", The Wall Street Journal, 28 אוגוסט, עמ' A8, 1991.

¹² משה מעוז, אסד הספיני קט של דמשק, 1988, עמ' 196.

¹³ רחל ארנפלד, "התופת הלבנונית, סוריה ואש"פ, סמים וטרור", נתיב, כרך 7, מס' 6, נובמבר 1994, (תקציר באנגלית, עמ' III).

¹⁴ לדוגמה: "יעלון: מפק-דת החמאס בדמשק קשורה לפיצוץ בקפה 'אפרופו' בתל-אביב", הארץ, 9 במאי 1997, ואורי זן ודניס איזנברג The Syria-PLO Axis, Jerusalem Post, (הציר סוריה-אש"פ), 13 בפברואר 1997.

כלפי השלום עם ישראל ממחישות זאת¹⁵. ספרי הלימוד הסוריים מגלים עוינות חזקה וגלויה לישראל¹⁶. התרבות והחברה אליהם מוחדרת העוינות ניזונה מן

...המצואות העגומה של שנה ממוסדת לא רק כלפי הציונות וישראל, אלא גם כלפי היהודים בכלל. עוינות זו מובעת באמצעות מערכה שיטתית למען דה-לגיטימציה של ישראל והצגתה כאיום מסוכן לעולם הערבי. האמצעים המוצעים בספרי הלימוד לטיפול בסכנה זו הם ג'יהאד (מלחמת קודש) ומות-קדושים נגד ישראל והיהודים. התיאורים הקשים המתעוררים כוללים... קריאות ישירות להתקפות התאבדות נגד ישראל, אך גם ציורים ותיאורים אנטישמיים של טבעם הבוגדי והבלתי ניתן לשינוי של היהודים במהלך ההיסטוריה כולה. אלה הם הרעיונות והאמונות המשקפים את העולם האידיאולוגי המנחה את המדינה והחברה הסורית¹⁷.

שינוי תפיסות שכאלה (לבאשאר רקע של לימוד בבית ספר סורי) הן משימות לטווח ארוך, הדורשות זמן והפעלת כוח וסמכות לפני שניסיון שכזה יהא בר-ביצוע. בראיון שנערך לאחרונה (להלן), הציג באשאר את מודעותו לעמדת אביו:

הנסיגה הישראלית מדרום-לבנון לא היתה פרי של החלטה מרצון. ישראל הוכרחה לקבל החלטה זו בעקבות המכות החזקות של תנועת ההתנגדות [משמע חיזבאללה] ומאבקו של העם הלבנוני אשר נשאר נחוש, במשך יותר מ-22 שנה, להתמודד עם הכיבוש ועם ההתקפות הצבאיות [הישראליות] החוזרות ונשנות.

התבוסה הישראלית בדרום לבנון היא תחילתה של היסטוריה ערבית חדשה אשר תזכיר [לאנשים את] הדפים בעלי עיטורי הכבוד של ההיסטוריה הערבית שלנו הרצופה ניצחונות על פולשים וכובשים.

ניצחון זה מוכיח שוב כי האופציה של שימוש בכוח מסוגלת לכפות מצב חדש, וכי האומה הבוחרת בשלום מלא וצודק מסוגלת לכפות על הכובש לסגת, תוך שימוש בנשק הכוח, אם האויב אינו נענה לקול ההיגיון ואינו נכנע להחלטה הלגיטימית [המבטיחה את] החזרת הזכויות לבעליהן.

יחסי סוריה-לבנון מהווים מופת למנהיגות בהגנה על האמונות הלאומיות הפאן-ערביות ובהגשמת החלום הלאומי הפאן-ערבי... יחסים מיוחדים אלה [בין סוריה ולבנון] ידעו שיתוף פעולה נוסף בעתיד.

ד"ר באשאר אמר כי לגבי סוריה, שלום אין פירושו ויתור אף על גרגר אחד מאדמתה. פירושו של דבר הוא לכפות על ישראל להסכים לנסיגה מלאה לגבול ה-4 ביוני 1967, כתנאי מוקדם ובסיסי לצורך הסכמה של הצד הסורי לקבל את תהליך השלום¹⁸.

באשאר הכריז כי הנסיגה החד-צדדית של צבא ישראלי מדרום לבנון לא תגרום באופן אוטומטי לפירוק החיזבאללה מנשקו על ידי דמשק. הוא אמר **לאל-אווסאת** (Al-Awsat) כי הישות הפוליטית של

חיזבאללה תמשיך להתקיים. הוא אינו סבור כי פירוק הנשק הנו "הכרחי", והסביר כי ישראל מהווה עדיין איום על לבנון. הוועדה המדינית של קונגרס מפלגת הבאעתי "הדגישה את הצורך לדבוק בקווי המדיניות של הנשיא המנוח אסד המשתקפות על ידי החבר באשאר. הם קוראים לשלום אשר ישיב את האדמה והזכויות"¹⁹.

לכאורה, אפילו העמדה המצרית של "שלום קר" עלולה להיות מעבר ליכולתה של סוריה. הסירוב לקבל את הצעותיו של הנשיא קלינטון והניסיון להשיג גישה אל הכינת נעשים מובנים יותר, לא כפי שהוסברו בתרחיש של סיגמן – לפיו, ההשפלה הסורית נגרמה בעקבות הדלפת שפרדסטאון ואי נכונותו של ברק להכריז על נסיגת ישראל לקווי 1967 – אלא שסגירתה של עסקה, היא כשלעצמה, עלולה להוות בעיה אמיתית לסוריה. מתברר, כי לא עניינים אלה, ולא היסודות הפרוצדורליים שהוצעו על ידי קלינטון, היו העניינים המהותיים. אסד היה מעדיף גישה כוחנית ומשפילה יותר כלפי ישראל, בדומה לדיון כפוי על ידי כוח עליון או בכוח הנשק. זו המורשת שהשאיר לבנו.

סיגמן משבח במאמרו את ראש הממשלה ברק על שהוא מתייחס ל"מחויבות האסטרטגית של אסד ברצינות". הוא טוען כי "ברק מבין היטב את המציאות של אסד, למרות שכמה משריו ורובו של הציבור הישראלי אינם מבינים זאת". אלה מסקנות חשובות, העולות בקנה אחד עם תפיסותיהם של אחרים, לגבי ברק כמפקד מבודד, המנתח ולאחר מכן קובע את הכיוון בהחלטיות נחושה. הדימוי העצמי של ברק מחזק השקפה זו, והוא ידוע כמי שרכש עוד בילדותו ביטחון עצמי ראוי לציון. זהו דימוי של איש ציבור בודד בצמרת, המרחיק לראות יותר מכל הסובבים אותו. מר ביטחון, המתבונן מבעד למשקפתו ורואה מראה חדש אפילו בנוף המוכר לכולם.

ד"ר אייל זיסר טוען כי אופן המחשבה של אנשי צבא ואנשי אקדמיה שונה לעתים לחלוטין. הוא מסביר זאת באופן חלקי, בהדגישו כי מעבר מהיר מדי מדרגה לדרגה, העדר פרספקטיבה היסטורית, גיל צעיר וחוסר פיקוח, יוצרים "תשובות עכשיו" במקום פרספקטיבה. יסודות אלה גורמים ליזע "רדוד" של הצבא על סוריה. הדברים חשובים להבנת הרקע של אהוד ברק בצבא, והשפעתו על דרך חשיבתו הנוכחית. מכאן נובעת גם השפעה ישירה על הברית של ברק עם האמריקנים בנושא הסורי.

החרדה של סוריה, בשנות ה-80, מפני נטישתה על ידי ברית המועצות ומפני האפשרות של הצבתה על ידי ארה"ב, בקטגוריה זהה לזו של אירן ועירק, לא נוצלה על ידי ארה"ב. הלחצים לא הופעלו לשינוי בתחומים רבים, אולי בגלל מדיניות הטלאי על טלאי של "הקואליציה" של מלחמת המפרץ. "מנקודת מבטה של סוריה, זה [מדריד] היה "תהליך נסיגה" ולא "תהליך שלום"²⁰. מכאן עולה כי הפיוס של ברק כלפי ממשל קלינטון (המכור לסוריה) הנו משגה²¹. הוא מאותת בכך גם לאשי"פ ולערביי ישראל כי האלימות של חיזבאללה משתלמת.

ד"ר זיסר אינו סבור כי דמשק רוצה בשלום, אלא שהיא פוחדת מן תואשם במיצוץ תהליך השלום. אם הוא צודק, אזי יש לנצל זאת, במיוחד מאחר שאין הוא צופה כיצד יוכל המשטר האנכרוניסטי של שנות ה-60 להתקיים מבלי שיתאים עצמו למציאות החדשה, גם אם המשטר הנוכחי מחקה את סין. ד"ר זיסר מגלה, לחרדתו, בורות ישראלית

¹⁵ "Partner or Pariah? Attitudes Toward Israel in Syria, Lebanon and Jordan", Hilal Knashan, *The Washington Institute Policy Papers*, No. 41, 1996. Knashan, "Are the Arabs Ready for Peace with Israel", *Middle East Quarterly*, Vol. 1, No. 1, 1994 and "Polling Arab Views on the Conflict with Israel - The Levant: Yes to Treaties, No to Normalization", *Middle East Quarterly*, Vol. 2, No. 2, 1995.

¹⁶ ראה לדוגמה רפאל ישי-ראלי, "Education, Identity, State Building and the Peace Process" ושלמה שרן, "Israel and the Jews in the Schoolbooks of the Palestinian Authority" (שניהם) מרכז אריאל למחקרי מדיניות, נייר עמדה מס' 58, יולי 1999. Meyrav Wurmser, *The Schools of Ba'athism*, MEMRI, Washington DC, 2000. (מירב וורמר-סר).

¹⁷ הקדמה לוורמר, op. cit., pp. ix-x, by Dr. Munir Kazmir and Yigal Carmon.

¹⁸ מובאות אלה מראיון מאת מוסטפה באקרי, (Mustafa Bakri), עורכו של שבועון האופוזיציה המצרית-נאצריסטית, **אל-אווסאט**, 5 ביוני 2000.

¹⁹ עיסאם חאמזה, (Hamza), "מפלגת השלום בסוריה אומרת: 'באשאר לא יוותר על אדמה' **רויטרס**, 18 ביוני 2000.

²⁰ Yossi Olmert, *Towards a Syrian-Israeli Agreement: Perspectives of a Former Negotiator*, Washington Institute for Near East Policy, Research Memo-randum No. 25, 1994, עמ' 15.

²¹ על שגיאותיה של ארה"ב (וכך גם של ברק), ראה לדוגמה, עמוס פרלמר-טר, "Goodbye 'Peace', Hello Reality", *Jerusalem Post*, June 28, 1996 and Herbert Zweibon, "Bush and Iraq, Clinton and Syria", *Outpost*, 1996, עמ' 1.

השמאל שלה ובעלי בריתם הזרים, הפועלים מתוך חוסר התחשבות ברעיונות המושלים בעולם המחשבה ובהשקפת העולם של אויביהם. כך הופכת ההשפעה של ארה"ב ושל האיחוד האירופי באזור להרסנית ובלתי ראויה לאמון עבור ישראל.

על מה שהיה בעבר "אדמה ערבית" אי אפשר לוותר דה-יורה, ואי אפשר להשיב באמצעות משא ומתן, שהנו רק תנאי מוקדם להשבה. כך, נוסחת "שטחים תמורת שלום" מובנת באופן שונה לחלוטין על ידי האיסלם והערבים. האדמה נתבעת על ידי זכות דתית ואין גבול לממדי התביעות האירדנטיות, שהרי האדמה מועברת מבית המלחמה (דאר-אל-חארב) לבית השלום (דאר-אל-סלאם), לאחר שחזרה לבעליה. כך, שאיפתם של הערבים לשלום נושאת בחובה משמעות שונה לחלוטין מזו המובנת על ידי המערב.

בביוגרפיה ה"פנימית" המצדיקה והאוהדת של אסד, מגלה פאטריק סיל את פחדו של אסד מישראל ואת דבקותו בדעה שאין לה זכות קיום²⁸. אסד מוצג כמי שמנסה להגיע למאזן כוחות הכולל שליטה בכל הלבנט! הוא מתואר כנתון בפחד מפני שכן אדיר-כוח, תוקפני ובעל שאיפות תפישות ודיכוי, המבקש להשתלט על כל האזור. תפיסה זו חשובה מאד. האוכלוסייה הסורית הפסיבית ניזונה על סיפורי הרשע הישראלי ואנשיה עומדים על מה שנראה להם כסיפוק כבודם והשבת גאווה. "מדמשק, נראית ישראל ברוטאלית, צמאת-דם ואכזרית"²⁹. בסיום שואל סיל את אסד כיצד הוא רוצה שזה ייגמר. "פשוט אמור כי המאבק נמשך", משיב אסד.

זהו כנראה המאבק שנועד להכריע את ישראל. גישתו של אסד כלפי ישראל, לכל אורך הספר, מרמזת על "השלכה" פסיכולוגית. הסכנה הגדולה לישראל היא, אם תיארו של סיל מייצג באמת את תודעתו ודימויו של חאפז אל-אסד: באשאר חייב להמשיך בעצמו במאבק.

אם דעותיו של ברק אודות אסד אינן נכונות, כי אז בהתנהגותו של הרמטכ"ל לשעבר ישנה סכנה: מפקד, המנחה את פיקודו בשל פרשנות מדומה, ונראה כי הם שותפים לסירוב להכיר במציאות העגומה כמות שהיא³⁰. הוא [אהוד ברק]

החליט ככל הנראה... כי ניתן לסמוך על משטרו של אסד בטווח הארוך וכי הוא בחר בשלום כאסטרטגיה הכוללת שלו. שתי מסקנות אלה הן בעלות סבירות נמוכה ביותר. עם כל הסיוע שעסקת שלום עשויה להעניק לו, אסד – שלא לדבר על מי שירש אותו לאחר מותו – ישאף לשמור על השלטון העלאווי לאורך זמן. יתר על כן, השלום, מנקודת ראותו של אסד, אינו מטרה בפני עצמו אלא אמצעי להשגת מטרות סוריות ישנות נושנות הנוגדות את האינטרסים הישראליים והאמריקניים³¹.

את המצב האמיתי, מיד לאחר מותו של חאפז אל-אסד, ניתן לסכם כך:

כותבים שונים נחפזו להסיק כי סוריה, אחרי אסד, למרות אי-יציבות זמנית, יש לה סיכוי טוב להפוך, תחת שלטונו של באשאר, למדינה ליברלית. אחרים

רבה בכל הנוגע לסוריה. הדבר מעלה עוד יותר את חשיבותה של אזהרתו כי אין להאמין לאסד, לאור העובדה שאי-אמינותו אינו מדווח לדיעת הקהל. "אסד הוא פוליטיקאי. כל עוד נוח לשמור על הסכם הוא יעשה זאת. כאשר לא נוח לשמור על הסכם – הוא יפר אותו. אין לו מחויבות לאמת אלא רק לאינטרסים". מאחר שגם ישראלים חשובים שואבים את המידע שלהם על סוריה מבדיות וממידע שגוי, הדימוי של רווחים צפויים באמצעות עסקות (כולל מסירת הגולף), בטעות יסודו.

האם סוריה של אסד רוצה באמת בשלום עם ישראל, או שמא אלה מטרות אחרות, כגון: הגשמת השאיפות ל"סוריה הגדולה"; עירוי כספים חיוני לסוריה עקב פגיעת הבצורת ביבולי הכותנה והפרי ליצוא; הירידה במחירי הנפט העולמי שהפחיתה את הפדיון הדולרי; חיזוק המיעוט העלאווי לשליטה בטוחה של באשאר; השתלטות על ירדן (תקווה שטופחה מזה זמן רב), והמשך שליטה של סוריה בלבנון ועל סחר הסמים שם – למרות האופוזיציה הלבנונית המתעוררת והמנפנת בהחלטת מועצת הביטחון 520 כנגד הכיבוש הסורי. כך, דולרים אמריקניים ועסקת שלום כלשהי יתנו לישראל ולארעה³² אינטרס רציני להמשכיות משטרו של אסד, על כל המשתמע מכך לגבי אובדן הביטחון ויכולת התמרון הדיפלומטית והאסטרטגית של ישראל.

באשאר חייב להמשיך במאבק

המלצות במחקרו של השמאלן הידוע, אריה שלי, מכריעות באורח הפעולה של אהוד ברק³². העיתונאי זאב שיף אינו מתייחס כראוי לדעתו של שלי בקשר לנחיצותה של תקופה ארוכה של התאמה ומשא ומתן עם סוריה³³, ולהנחת היסוד שסוריה רוצה להחריב את ישראל. עצם העובדה שמומחה מן המחנה היוני אינו מוקיע את התנהלותו הפזיזה של אהוד ברק, צריכה לאותת אתרעה. כך כאשר אנו קוראים כי "רגשות עמוקי-שורשים של עוינות ושנאה כלפי ישראל מניעים את ההנהגה הסורית"³⁴, ושר ההגנה הסורי מוסטפה טלאס מכריז כי: "אין ארץ עוינת יותר לישראל ושונאת יותר את הישראלים מאשר סוריה"³⁵, פירושו של דבר הוא, כי נחוצה תקופה ארוכה, בה יוכח כי קיים שינוי עמוק בגישות ובציפיות הסוריות. חשוב לשים לב להערה של שלי בסיום מחקרו: "ככל שנפרשת דרך ארוכה זו, סידורי ביטחון ותקופת מעבר הם יסוד מכריע וחיוני לביטחון ישראל ולמניעת מלחמה נוספת עם סוריה, הן במשך והן לאחר תקופת המעבר"³⁶. מלבד כפל הלשון שבהערות אלה, מה טעם בתהליכי "שלום" אם הם מחייבים הדגשים על סידורי ביטחון ואסטרטגיות למניעת מלחמה?

ההתייחסות הערבית ל"שלום" אינה קיימת במשמעות שהמערב מייחס לה. שלום פירושו, השגת המטרות האיסלמיות באופן הרצוי, ואין זו הנחה שלפיה יכולה ישראל לפעול בביטחה³⁷. כישלונם המצער של מדינאים במערב להבין את המשמעות השונה המיוחסת על ידי האיסלם, לתפיסות ולמילים שבשימוש – הביא לכך, שמילים יצרו מצע משותף מטעה לחלוטין בין המערב והערבים. ישראל נלחצת לעתים תכופות על ידי חוגי

²² Aryeh Shalev, *Israel and Syria: Peace and Security on the Golan*, Westview Press/Jerusalem Post, 1994.

²³ זה נדרש על ידי זאב שיף, *Peace with Security: Israel's Minimal Security Requirements in Negotiations with Syria*, Washington Institute for Near East Policy, Paper No. 1993 34.

²⁴ שם, עמ' 11.

²⁵ שם, מתוך ראיון שפורסם ב-*הארץ*, 28 בספטמבר, 1986.

²⁶ שם, עמ' 207.

²⁷ מוצג היטב על ידי רפאל ישראלי *Islam and Democracy, Midstream*, Vol. 33, No. 5, 1997, נדפס מחדש ב-*Maccabean*, Vol. 5, No. 9, ספטמבר 1997.

²⁸ Patrick Seale, *Assad*, 1988/1995, קליפורניה, מעמ' 344.

²⁹ כותרת השער *Imad S. Mekay*, עמ' 18-22.

³⁰ Cf. Daniel Pipes and Zachary Rentz, "Getting Syria Wrong", *Jerusalem Post*, 21 ביוני 2000.

³¹ Yuval Levin, "Assad's Strategic Goals", *JINSA*, ספטמבר 1999.

אינם שותפים לניתוח זה. שני נושאים פוליטיים עיקריים יקבעו את תוחלת החיים של משטרו של באשאר אל-אסד; האחד הוא הכלכלה, והאחר הוא מדיניות החוץ והביטחון. באשאר ידוע בקנאותו להיי-טק והוא מאמין כי סחר אלקטרוני (e-commerce) יכול לרומם את כלכלתה השוקעת של סוריה מן הבסיס האגררי שלה הישר אל עידן המידע. ואולם, עידן המידע עומד בסתירה לשלטון שהוריש האב לבנו. יש מחיר לאימוץ נלהב של עידן המידע. מידע מסוג זה עלול למוסס דיקטטורות.

באשאר ייתקל בהתנגדות רבה למדיניות זו מצד שירותי הביטחון, הצבא ומנהיגי המפלגה שלו. הוא ייתקל במאבקי כוח, אשר יחייב אותו לבצע להטוטים של מאזן הכוחות בין האליטות המתחרות מחוגי הצבא והמשטרה הפוליטית. יהיה זה לבטח משטר מעבר. עד אשר יפגין באשאר את הכישרון הפוליטי שהיה לאביו בטיפול במתנגדיו, לא יהיה משטרו מובטח, והוא לא יהיה במצב אשר יאפשר לו לנהל משא ומתן מוצלח עם ישראל. ספק אם באשאר אסד יסטה, כהוא זה, ממדיניותו של אביו בקשר לתהליך השלום. הוא יהיה אולי זריז ומקסים יותר והוא לבטח אדם מודרני. עם זאת, הוא נאמן למורשת אסד ומחזיק טובה למבנים הפוליטיים הקיימים בסוריה.³²

ברק וקלינטון לא היו חכמים. הם שגו שגיאות יסודיות. אם להתבטא באופן בוטה:

עכשיו ברור, כי מי שסבלו מעיוורון לא היו רק העיתונאים הישראלים, אלא גם "המומחים" אשר התאימו את הערכותיהם וניתוחיהם לאשליותיו של ברק. יש סכנה כי אנשים אלה ימשיכו להשלות את הציבור בעתיד, לאחר שדיקטטור חדש, באשאר, יעלה לשלטון בדמשק.³³

...מדיניות היד הרכה של ארה"ב כלפי דמשק

נמשכה למרות חריגותיה של האחרונה בלבנון. מעמדה הרשמי כרשע וההיסטוריה העכורה שלה עם ארה"ב (המוכחת על ידי מעורבותה הישירה או העקיפה במותם של אמריקנים, יותר מכל מדינת אויב אחרת מאז מלחמת וייטנאם), לא הפריע לארה"ב ולישראל כאחת להעלים עין מפגיעות אלה, תוך ניסיון לפנות את סוריה להסכם שלום. פנייה אל ההגמוניה הסורית, בהקשר זה, נטעה בלב אסד תקווה כי הוא עשוי לא רק למנוע פעולות תגמול אלא גם להשיג רווחים ממשיים של סיוע מערבי, הסתלקות של ישראל מלבנון ומרמת הגולן, ואף הסכמה אפשרית למשטרו ולכיבוש לבנון.³⁴

כל אלה, ולא "שאיפה לעשות שלום", כפי שסיגמן היה מגדיר זאת, מסבירים את פעולותיו של אסד. למראית עין, מצדם של באשאר או ריפעת, מונחת גישה "מתמערבת", אותם יסודות עוינים, אשר הסבריו של סיגמן מנסים לבטלם: הרטוריקה וההתנהגות של אל-שארע בווינגטון ובשפרדסטאון, העדרו של אסד מן השיחות, הכרזותיה של העיתונות הסורית, התקפות החיזבאללה, העדרן של הכרזות בנוות-אמון כלפי ישראל – כל אלה אינם "בהקשר הרחב יותר של הביורפיה של אסד והעולם הערבי בתוכו הוא פועל תואמים לחלוטין לשאיפה לעשות שלום".³⁵

היפוכו של דבר הוא הנכון: זו השתקפות של תיעוב מולד והתנגדות לעצם קיומה של ישראל. ל"החלטה האסטרטגית למען השלום" אין כל הוכחה. הערכתו של סיגמן נראית לקויה. הערכת הכוונות של אסד ויורשו על בסיס של משאלת-לב אינה אחראית לתוצאות מורשת זו עבור ישראל.

"כל עוד יש סיכון כי מלחמה עלולה לפרוץ, אסור לישראל לוותר על אחיזתה בגולן"³⁶. אהוד ברק, הנרי סיגמן, שימו לב ■

Amos Perlmutter, "A³² Dubious Legacy", *Jerusalem Post*, 13 ביוני 2000.

Uri Dan, "Deluding The³³ Public", *Jerusalem Post*, June 15, 2000.

ראה בגיליון זה מאמרם של פייפס וזיאד עבד אל-נור.³⁴

Siegman, op. Cit., pp. 5.³⁵

הה"ד Schiff, op. Cit pp. 50.³⁶ דגשה של כותב המאמר.

גם אם הדלת נטרקה, תמיד אפשר להיכנס דרך החלון".
אורי שגיא, ראש צוות המו"מ עם סוריה, על השאלה אם הוא מאמין שעדיין ניתן להגיע להסכם עם דמשק, אף כי נראה שאסד טרק את הדלת. בריאיון לתכנית: "פגוש את העיתונות", ערוץ 2, 27.4.00.